

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'


נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת האזינו

ירושלים עיה"ק תוכב"א
תש"פ לפ"ק



שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת", אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות
בנקודות המכירה
של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164



פרשת האזינו

מפתח העניינים

כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי / הקב"ה חנון
המרבה לסלוח / סדר העבודה / יום הכפורים אצל הגאון האדר"ת / השמחה בעינוי
הגוף ביום הכפורים / זמן המבחן הוא אחרי יום הכפורים



מפתח חידושי תורה

א. בענין פרשת האזינו..... ב



הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
	תנצב"ה	

השמחה בהגיע יום הכפורים

אנחנו עומדים כבר בערב יום הכפורים ממש, ובעזרת ה' יתברך, נראה לדבר בעניני דיומא. **אמרו** רבותינו (תענית כו:), 'לא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים וכו"ו באב'. ובאמת אם היינו בעלי לב חי בעבודת ה', מאז ראש השנה היינו צריכים להסתובב כל הזמן עם שמחה רבה בלב וחיוך על השפתים. מדוע? - כי יום הכפורים מתקרב. ולפחות היום, יום קודם יום הכפורים, היינו צריכים כולנו להיות שמחים וצוהלים.

רבי ישראל מסלנט זצ"ל היה אומר, לו יצויר שפעם בחמישים שנה המלך מוותר על כל הקנסות ועל כל המיסים והחובות שחייבים למלוכה וכיוצא בהם, פשוט שכל אחד ואחד היה מחכה בכליון עינים מתי תגיע השנה הזו, ומתי יגיע היום המיוחל הזה. חודש לפני המועד הוא כבר היה כולו שש ושמח, והיית יכול לראות אותו רוקד ברחוב. אם היית שואל אותו, 'לשמחה מה זו עושה', הוא היה משיב לך, 'וכי אתה לא יודע? את כל המיסים והחובות שיש לי מחמישים שנה, מוחלים לי עליהם'.

והנה מתקרב יום שחשוב הרבה יותר לאין קץ, בו לא מוחלים על ממון, אלא מוחלים על כל העבירות שעשה אדם בשנה שעברה ובשנים שלפני כן, אם הוא עושה תשובה כמו שצריך. ועל כן כל אחד היה צריך להיות מאושר, שש ושמח, 'הנה מגיע יום הכפורים'. ואם אנחנו רואים שיש כאלו שלא שמחים, אלא אדרבה, נאנחים כשיום הכפורים מתקרב, וכשאתה שואל אותו 'למה אתה עצוב', הוא משיב, 'צריכים לצום לילה ויום, וזה קשה', אין זה אלא בגלל שהוא לא מבין את מעלת היום ולא תופס את חשיבות הזמן.

הגמרא במסכת יומא (פו.) אומרת שיש ארבעה חילוקי כפרה. החילוק הראשון - אם אדם ביטל מצות עשה ועשה תשובה, אינו זו משם עד שמוחלין לו. באיזה יום שיהיה, אם יבטל עשה ויעשה תשובה - מיד מוחלים לו. ואמנם צריכים לדעת שאת ההפסד של מצות עשה, קשה להשלים. יש כאלו שטועים וחושבים שמצוות עשה כמו ברכת המזון או תלמוד תורה וקריאת שמע, זה כעין שכר טוב שהקב"ה נותן למי שחפץ לקיים את המצוות האלו, אבל מי שלא רוצה לעשות אותם לא מפסיד, אלא רק לא מרויח שכר. וזו טעות היא, כי גם המצוות האלו יש בהם חיוב גמור, ואוי למי שמבטל אותם. ומי שהפסיד מצוה אחת, אפילו אם יעשה תשובה וימחלו לו, את המצוה עצמה כבר הפסיד.

הביאו (הח"ח בנתיבות התפלה עמוד רכו) בשם רבינו החפץ חיים זצ"ל שהיה אומר שתשובה היא כמו מכונת כביסה. אם יש לאדם לכלוך על הבגד, הוא שם אותו במכונת כביסה ומפעיל אותה, עד שהכתם מתנקה. זה יש בכחה של מכונת כביסה לעשות, לנקות את הכתמים, אבל אין בכחה של המכונה להצמיח כפתורים לבגד, אם היו חסרים לו. אמר החפץ

חיים, כך זה גם בתשובה על ביטול מצות עשה. התשובה עוזרת למחול את העוון, אבל שייחשב לו עכשיו כאילו קיים את המצוות וכאילו הניח תפילין וקרא קריאת שמע - זה אין בכח התשובה. [וראה בספרו ליקוטי אמרים (ס"פ ו' דף י'), ובדברי רבינו שליט"א בספר שובי השולמית ח"י (סימן י"ב) ודוק היטב].

החילוק השני שיש בארבעת חילוקי הכפרה, זה במי שעבר על לאוין רגילים, כאלו שאין בהם מיתת בית דין או חיוב כרת. לדוגמה, אחד שאכל מכל הבא ליד ולא חש לאיסור תולעים, או אכל טבל וכיוצא בזה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. יום הכפורים מצחצח את נשמתו, וגומר את הכפרה שלו.

אבל אם אדם עבר על איסורים חמורים יותר, מי שעבר על אחד משלושים וששה חיובי כריתות, כגון האוכל חמץ בפסח, או האוכל או העושה מלאכה ביום הכפורים - תשובה ויום הכפורים תולים, ויסורים ממרקים. על עבירה חמורה כזו של חיוב כרת, אין מספיקים תשובה ויום הכפורים אלא צריך שיבואו עליו גם כן יסורים בשביל שיתמרק חטאו לגמרי. ובגדר היסורים יש דרגות דרגות, וכמו שאומרת הגמרא (ערכין טז:): שאפילו אם אחד מכניס את ידו לכיס כדי להוציא משם פרוטה ולא עולה בידו - זה עצמו יסורים. וקל וחומר אם הוא חולה וכיוצא בזה, שאלו ודאי נחשבים יסורים המכפרים.

ואמנם יסורים המכפרים וממרקים לאדם את חטאיו, אלו רק יסורים אשר הוא לא בועט בהם. אבל אם אדם אומר, 'רבנו של עולם, אלו היסורים צריכים לבוא על השכן שלי ולא עלי, ונראה לי שיש טעות בכתובת'.. אחד כזה היסורים לא מועילים ולא עוזרים לו.

החילוק הרביעי והאחרון שיש בחילוקי הכפרה, הוא מי שמחלל את ה'. אחד כזה שגורם על ידי מעשיו זלזול בכבוד ה', או אם מצוות ה' נקלשות ונהיות קלות בעיני הציבור מחמת מעשיו, זה נקרא חילול ה'. וכפי שאומרת הגמרא (יומא פ"ו א') היכי דמי חילול ה', אמר רבי יוחנן, כגון אנא דמסגינא כגון אני שאלך ארבע אמות בלא תורה וכלי תפילין, זהו חילול ה'. ומוסיף שם רש"י, למה באמת שרבי יוחנן ילך ארבע אמות בלא תורה וכלי תפילין? - כיון שהוא חולה, ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה. הנה ארבע אמות זה רק כשני מטר, ורבי יוחנן חולה ובאמת פטור מזה, אבל בגלל שהציבור יראו ויגידו 'אם רבי יוחנן הולך ארבע אמות בלא תורה, אז לנו מותר ללכת גם כמה קילומטרים בלי תורה', המציאות הזו שהדבר נעשה מזולזל בעיני הציבור, זה נחשב חילול ה', וזה חמור מן הכל.

ועל האדם להזהר מאד מאד שלא לבוא לידי חילול ה'. אמרו רבותינו (קדושין מ.) 'אין מקיפים בחילול ה'. 'מקיפין' הוא מלשון הקפה, כי כמו שלפעמים אדם קונה בחנות והחנווני

מוכר לו בהקפה על סמך זה שישלם בעוד כמה חודשים, כך גם בכל עבירה שאדם עושה, הוא לא נענש עליה מיד אלא 'מקיפין' לו עליה, הקב"ה מחכה אולי האיש יעשה תשובה ויתקן את אשר עיוות, אבל על חילול ה' אין הקפה ומיד נפרעים על זה.

ועוד אמרו רבותינו (אבות ד, ד, וקדושין שם), 'אחד שוגג ואחד מזיד בחילול ה'. כלומר, בכל התורה כולה מצאנו חילוקים בין מי שהוא שוגג למי שהוא מזיד, ומי שהוא שוגג באיסור חטאו קל יותר. אך בחילול ה' אין זה כך, אלא אחד שוגג ואחד מזיד - שניהם שקולים הם.

רבינו יונה מביא את ארבעת חילוקי הכפרה, וכך כותב (שער רביעי): **אם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג על עונו.** כי כל כמה שהאדם דואג מתחרט ומצטער על חטאיו, לפי גודל היגון והצער שלו כך תהיה הכפרה על חטאיו. **ויכסוף ויחכה להגיע יום הכפורים למען יתרצה אל ה' יתברך.** אומר רבינו יונה, על האדם לכסוף ולצפות ולהתגעגע מתי יגיע כבר יום הכפורים שיוכל להתרצות אל הקב"ה.

שהרי זה עיקר העיקרים וההצלחה היותר גדולה, שהקב"ה יהיה מרוצה באדם וחפץ בו (שערי תשובה ש"א אות מ"ב). וזה עיקר הקלקול שיש בחטא ועוון. הרבה פעמים אדם חושש מעוון שעשה, בגלל שהוא מפחד מהעונש שיקבל על זה. ואמנם זה נכון שאם אדם עשה חטא ולא עשה תשובה הוא יענש עליו, אבל אין זה עיקר ההפסד. עיקר הקלקול הוא מה שעל ידי החטא האדם מתרחק מבוראו, וברא לעצמו מעין חומה ומסך החוצץ בינו ובין קונו. על זה צריך להיות עיקר הצער של האדם שחטא, ועל זה צריכה להיות הערגה ההשתוקקות והכיסופים שלו ליום הכפורים, שאז יתרצה אל ה' יתברך.

כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי

ועל כן, ממשך רבינו יונה, אמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה ט). **כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטווה להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם.** אדם יושב בתשיעי ועושה סעודה ואוכל, אבל בשמים מחשיבים לו את כל האכילה הזאת כתענית. ויש מרבותינו ז"ל שהוסיפו, כי על קביעת הסעודה בתשיעי העלה עליו הקב"ה כאילו התענה תשיעי ועשירי, והרי בעשירי הוא מתענה ממש ונוסף גם היום הזה, והרי לך שלשה ימים רצופים של תענית. **ולכאורה** צריך להבין, למה גדולה כל כך מעלת זה האוכל בתשיעי? וביותר, מצאנו בגמרא (פסחים סח:): שספרו על אחד מגדולי חכמי התלמוד שבכל השנה כולה היה צם, אבל בערב יום הכפורים היה אוכל. והיה חכם אחר שרצה להשלים את הפרשיות שנים מקרא ואחד תרגום בערב יום כיפור, ואמרו לו, עכשיו אין זה הזמן לזה, אלא צריך לשבת ולאכול (ברכות ח:). ובשלחן ערוך נפסק, שאם אחד נשבע שלא לאכול בערב יום הכפורים,

יש אומרים שהשבועה לא חלה מפני שהוא מצווה ואוכל. ולמה זה חשובה כל כך האכילה בתשיעי?

אומר רבינו יונה, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו. האיש שאוכל בתשיעי, מפגין ומראה לעין כל איך שהוא שמח, 'ברוך ה' הגיע יום הכפורים', ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו ויגונותיו לעוונותיו. כשהוא קובע סעודה ויושב ואוכל בערב יום כיפור ושמח, זה מעיד על כך שעד כה היה עצוב וירא ודואג על עוונותיו, ולכן עכשיו הוא כל כך שמח. זה הטעם שהפליגו רבותינו כל כך במעלת האכילה בתשיעי.

עוד כתב רבינו יונה טעם נוסף למה החשיבו כל כך את האכילה בתשיעי, כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה על שמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכר המצוה על השמחה. כשאדם מקיים מצוה, אבל לא רק שמקיים את המצוה אלא גם שמח בעשייתה, 'יגדל וישגא מאד שכר המצוה על השמחה'. הגאון החיד"א בספרו לב דוד (פרק י"ד) מביא מהקדמונים שאמרו שאדם שמקיים מצוה ושמח בה, הוא מקבל שכר כפול. הוא מקבל שכר גם על עצם המצוה שעשה, וגם על השמחה ששמח במצוה. ומוסיף החיד"א שם, שהשכר על השמחה במצוה גדול פי כמה מהשכר על המצוה עצמה.

והיות ויום הכפורים גם הוא יום טוב, ולא סתם יום טוב אלא כמו שאמרו רבותינו 'לא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים', ולשמוח ביום כיפור כפי הרגילות בשאר ימים טובים אנחנו לא יכולים שהרי אין שמחה אלא בבשר ויין ואנחנו אסורים באכילה ביום כיפור, לכן נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים. מקדימים את הסעודה שהיתה צריכה להיות ביום כיפור, לערב יום כיפור. כלומר, לטעם הראשון אנחנו שמחים על שמגיע יום הכפורים שיכפר על עוונותינו, ולטעם השני כמו כל יום טוב שצריכים לקיים בו דין שמחה במאכל ומשתה, עלינו לעשות את זה גם ביום כיפור שאף הוא יום טוב. ובהיות וביום הכפורים אסור לאכול, מקדימים את הסעודה ביום אחד.

וטעם שלישי מביא רבינו יונה למצוה לאכול בערב יום הכפורים, למען נחזק להרבות תפילה ותחנונים ביום הכפורים. הרי יום הכפורים הוא היום האחרון של ארבעים ימי הרצון בהם הקב"ה מוציא את עצמו לנמצאיו ומתקרב אלינו, והיום האחרון של עשרת ימי תשובה. ואין זה רק היום האחרון, אלא הוא התכלית של כל הימים האלו. כל חודש אלול מגמתו להגיע לראש השנה אחרי הכנה, ועשרת ימי תשובה כל מגמתם להכין את האדם שיגיע כמו שצריך אל יום הכפורים, ועכשיו זהו הזמן שבו עלינו להשית עצות בנפשנו על עניני התשובה ועיקריה, להרבות בתפילה ובתחנונים לפני הבורא שיחתום את דיננו לחיים טובים ולשלום. ואם אדם יבוא ליום הכפורים כשהוא חלוש, לא יוכל לנצל את היום כמו שצריך, אלא יעביר

את כל היום לבטלה. לכן הפליגו רבותינו במעלת המצוה הזו של האכילה בערב ביום כיפור, כדי שאדם יגיע כשגופו חזק ובריא ליום הכפורים.

ושמעת על הגדולים בירושלים בדור שלפנים, שהיו אוכלים בערב יום הכפורים במשך כל היום כולו. איך אכלו כל היום כולו? - הכינו לפנייהם שקית של שקדים וצימוקים, וכך נטלו מהשקית כל הזמן עוד שקד ועוד צימוק ואכלו במשך כל היום. למה עשו כך? - כדי להראות את השמחה שהנה, הגיע יום הכיפורים. אבל אנחנו, למרות שבמשך כל השנה כולה אנחנו יודעים לאכול, פתאום בערב יום כיפור בקושי אוכלים כית לחם בבוקר.. למה זה כך? - כי עכשיו יש מצוה, וכשיש מצוה היצר מתערב. אבל צריך לעשות כמו שנכתב בשלחן ערוך, לעשות סעודה בבוקר ולאכול בשר ולשתות יין, כפי הפרטים המובאים שם, כדי להראות את השמחה שלנו בעת הגיע זמן כפרתנו.

הקב"ה חנון המרבה לסלוח

מי שמח ומאושר ביום הכיפורים? מי שמאמין בכפרת יום הכיפורים. אנחנו מאמינים באמונת אומן שמי שהכין את עצמו לתשובה ובא ומבקש מחילה מהקב"ה ומקבל על עצמו לעזוב את דרכו הרעה, מוחלים לו על כל מה שעשה. אבל אדם שלא מאמין בכפרה של תשובה ויום הכיפורים, וכשנכנס יום כיפור הוא אומר 'מי אומר שיסלחו לי על מה שעשיתי? אולי לא ימחלו לי', אז באמת אין מוחלים לו.

והגאון בעל התניא ז"ל מביא באגרת התשובה שלו (פרק י"א), שיבזהר כתוב (ח"ג עה.) 'בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדווה מסטרא דא'. צריך שיהיה בלב של האדם, שתי הרגשות. מצד אחד בכיה על מה שעשה, על כל החטאים שחטא כנגד מלך מלכי המלכים הקב"ה. אך מצד שני צריך שבצדו השני של הלב תהיה שמחה. שמחה על זה שיש לו תיקון וסליחה על ידי תשובה ויום הכפורים.

וזה לשון בעל התניא: **בצירוף האמונה והבטחון, להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח, כל אחד ואחד צריך להיות סמוך ובטוח שהקב"ה מקבל את התשובה שלנו ומוחל וסולח.** הרי אנחנו אומרים בכל תפילה 'חנון המרבה לסלוח', כמה פעמים הוא מרבה?! לאין קץ ולאין תכלית. כי כשם שהקב"ה בלי גבול, כך גם מדותיו והנהגותיו בלי גבול. ותיכף ומיד שמבקש האדם מחילה וסליחה מאבינו יתברך, בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם מוחלים לו. ומה הראיה לזה? - שהרי בכל תפילה אנחנו מבקשים 'סלח לנו', ומיד חותמים ואומרים 'חנון המרבה לסלוח', ואילו היה זה ספק אם הקב"ה מוחל וסולח לנו, הרי קיימא לן ספק ברכות להקל, ואיך חותמים ומברכים שהקב"ה מוחל וסולח?! ומזה

שאנחנו חותמים 'חנון המרבה לסלוח', על כרחך שאין ספק בדבר כלל. אם אדם מבקש 'סלח לנו', ודאי תיכף ומיד שמוחלים לו.

וכותב בעל התניא דבר נורא: ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלים מיד. אם התשובה שלנו היתה מעומקא דלבא כמו שצריך ולא היינו חוזרים לחטוא, היתה באה הגאולה מיד. וזהו שאנחנו מברכים אחר בקשת הסליחה, 'ברוך אתה ה' גואל ישראל'.

ממשיך בעל התניא: והרי אפילו במדת בשר ודם כך, שצריך האדם למחול תיכף ומיד כשמבקשים ממנו מחילה, ולא יהיה אכזרי מלמחול. כשאדם בא לחבירו ואומר לו, 'ביזיתי ופגעתי בך, בבקשה תמחל לי', על חבירו למחול לו מיד. ואפילו מי שקוטע את יד

א. ואמנם צריכים לדעת איך לבקש מחילה. יש אחד שמתנפל על חבר שלו וצועק עליו 'אתה מוחל לי, כן?!' והוא המסכן נבהל ואומר, 'כן, כן, מוחל לך, רק תעזוב אותי'... זה לא נחשב כמחילה. מחילה זה כשאדם באמת מבין שחטא לחבירו ועשה שלא כדון, ובא ומבקש מחילה בענוה ובדרך ארץ.

יש אחד שאם שואלים אותו 'למה אתה לא מבקש מחילה מחבר שלך, והרי ביזית אותו, העלבת אותו ופגעת בו?!' הוא משיב, 'כן, אבל אני יודע שהוא צדיק וקורא קריאת שמע על המיטה כל לילה, ושם הוא אומר שהוא מוחל וסולח לכל מי שהקניט אותו והכעיס אותו בין בגלגול זה ובין בגלגולים אחרים, ואני סומך על זה'.

אבל באמת קשה מאד לסמוך על המחילה שאדם מוחל בקריאת שמע שעל המיטה. והראיה היא ממך עצמך. שהרי גם אתה אומר בכל לילה בקריאת שמע שעל המיטה שאתה מוחל וסולח לכולם, אבל למחרת כשאתה פוגש את החבר שלך אתה לא מסתכל עליו בכלל... למה?! - הרי אמרת אתמול שאתה מוחל? אין זה אלא בגלל שהמחילה שאמרת אתמול, היתה מחילה קלושה. מחילה אמיתית היא מחילה שבאמת מסלקת את הכעס ואת ההקפדה, וגורמת אהבה ואחוה.

וכן אמר רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שכשאדם אומר לחבירו שהוא מוחל לו, אסור שתשאר אצלו עליו בלב טיפה של קפידא. והראיה לזה היא מדיני ממונות, שהרי אם לקחתי הלוואה מחבר ואני חייב לו עכשיו ממוון, והוא בא ואומר לי 'אמת שאתה חייב לי כסף, אבל אני מוחל לך על זה', ומוותר לי על הממוון, האם אחרי זה הוא יוכל להתחרט ולבקש את הכסף? לא. מכיוון שמחל על הכסף, ויתר עליו, ואסור לו להשאיר את התביעה בחזרה. וכמו שכך זה במחילה על ממוון, כך זה גם במחילה על צער שנגרם לך על ידי החבר שלך. אם אתה אומר לו 'מוחל', אסור לך להשאיר עליו בלב איזה קפידא, כי אם מחלת - מחלת.

רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה בסוף ספר בראשית (ני י"ז) שואל שאלה. הרי ידוע מדברי הקדמונים שכל הענין של עשרת הרוגי מלכות היה כדי לכפר על העוון של מכירת יוסף. אחי יוסף חטאו במכירתו, ולכך התגלגלו ובאו באותם עשרת הרוגי מלכות קדושי עליון, ונפרע מהם החטא. שואל רבינו בחיי, הרי

חבירו, אחד לוקח גרזן וכורת את היד של החבר שלו, ואחר כך מגיע לחבר שלו שחצי גוסס ואומר לו 'תמחל לי', הוא צריך למחול לו. והגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מחילה מהם בעד שאול שהמית את הגבעונים ולא רצו למחול, אלא רצו דווקא לקחת את הבנים של שאול ולתלות אותם, גזר דוד עליהם שלא יבואו בקהל ה'. מדוע? - כי מידת ישראל שהם רחמנים בני רחמנים כמו שאמרו ביבמות, ואם אין בהם את מדת הרחמנות ואינם רוצים למחול - אין להם מקום בקהל ה'.

זו היא מדת בשר ודם, שאפילו אם אחד פגע בחבירו ואפילו אם כרת לו את ידו, כאשר הוא בא ומבקש מחילה, הוא צריך למחול לו. ואם כן, אומר בעל התניא, מדת הקב"ה על אחת כמה וכמה לאין קץ, אם אדם עד כדי כך מחוייב להיות רחמן מוחל וסולח, קל וחומר הקב"ה שהוא מלא רחמים שיקבל תמיד את תשובתנו ואת בקשת מחילתנו.

אמנם יש הפרש אחד בין מדת בשר ודם למדת הקב"ה. אם אדם באמת פגע בחבירו ואחר כך בא ומבקש מחילה, ובאמת חבירו מחל לו, אבל אחר כך שוב אותו אדם עוד פעם מגיע ומצער אותו, פוגע בו ומו עליב אותו, והוא מגיע בשנית אל החבר שלו ומבקש 'תמחל לי', אפילו אם חבירו ימחל לו שוב, כבר לא תהיה המחילה בלב שלם כמו שהיתה פעם קודמת. ואם זה יקרה בפעם שלישית ששוב הוא יפגע בו ואחרי זה יבוא לבקש ממנו סליחה, יגיד לו חבירו 'עזוב אותי, אתה צוחק עלי. כל פעם אתה מבזה אותי ואחרי זה אתה בא לבקש סליחה? לך ממני'. קשה לו לסלוח שוב. אבל מדת הקב"ה אין הפרש בין פעם ראשונה לאלף פעמים, כי המחילה היא מומדת הרחמים, וזה הוא השבח המיוחד שאנו משבחים בו את הקב"ה ואומרים 'חנן המרבה לסלוח'.

לכן על האדם לדעת, שגם אם חטא מה שחטא ועשה מה שעשה, ואפילו אם כבר אלף פעמים עמד וביקש מהקב"ה, 'רבונו של עולם חטאתי עויתי ופשעתי', וקיבל על עצמו לתקן את דרכיו, ושוב נכשל, אל לו להגיד 'מה יש לי לבוא אל הקב"ה ולבקש סליחה, אחרי שכבר כל כך הרבה פעמים ביקשתי סליחה ושוב חטאתי'. תבוא ותבקש, כי זו היא מדתו

מבואר בתורה שבאו אחי יוסף אל יוסף ואמרו לו 'שא נא', ובקשו ממנו מחילה, וכשיוסף שמע את בקשת המחילה שלהם הוא בכה, ואם כן אנו רואים שהוא מחל להם על זה, ולמה היו אלו עשרת התנאים קדושי עליון צריכים ליהרג במיתות משונות?

אומר רבינו בחיי יסוד נורא. אמת שהם בקשו מחילה מיוסף, ואמת שכשיוסף שמע את הבקשה הוא בכה, אבל כיון שלא הוציא בפה ואמר 'מחלת', היו צריכים לחזור בגלגול. ולכן כשאדם מבקש מחילה מחבירו לא די במה שרואה את חבירו מניד לו את הראש ואומר לו 'בסדר', אלא צריך לשמוע ממנו איך שאומר בפה מלא שמוחל לו בכל לב ונפש.

של הקב"ה שהוא מוחל וסולח בלי תכלית, בכל פעם שאדם באמת בא ועושה תשובה ומקבל על עצמו לתקן את דרכיו. גם אם אחרי הפעמים הקודמות שעשה תשובה נפל ונכשל שוב, מכל מקום הקב"ה ידו פשוטה לקבל שבים אפילו אלף פעמים.

ולכן אמרו 'המעביר אשמותינו בכל שנה ושנה', וכל החטאים שאנו מתוודים ב'על הטא' מידי שנה, אף שחזר עליהם וחזר ומתוודה עליהם ביום הכפורים בשנה הבאה וכן לעולם. וזה דבר שאנחנו צריכים לתקוע עמוק בלבבנו, ולהאמין באמונה גמורה שהקב"ה מלא רחמים, אוהב אותנו ורוצה למחול לנו, ויהיה מה שיהיה ויעבור מה שיעבור, תמיד הוא מחכה וממתין שנשוב אליו.

רק שצריך זהירות בדבר הזה, שהידיעה הזו שהקב"ה מוחל וסולח שוב ושוב, לא תהפוך לו לאדם לרועץ. וכמו שאמרו רבותינו (יומא פח:), כל האומר אחטא ויום הכפורים מכפר, אין יום הכיפורים מכפר. אם אדם בא ואומר, 'אני אחטא ואחרי זה תמיד אוכל לבקש מחילה ביום כיפור והרי הקב"ה תמיד מוחל', אז באמת לא יכפר לו יום כיפור. אין אנו מדברים אלא במי שבאמת בא ועושה תשובה מעומק הלב, וממש גומר בדעתו שמה שהיה היה, ומכאן ואילך הוא פותח דף חדש ומקבל על עצמו להשגיח ולשמור שלא ישוב ויחטא בחטאים שהיה רגיל בהם, שאז הקב"ה ידו פשוטה לקבל שבים, אפילו חטאו נגדו אלף פעמים.

סדר העבודה

יש כאלו שמודים ומשבחים על זה שתקנו לנו רבותינו את סדר העבודה 'אתה כוננת' ביום כיפור. למה? - כי אז הם יכולים לישון.. רק כשמגיע הזמן שצריכים לכרוע, מעירים אותו הסובבים, 'קום צריך להשתחוות'. ושם על הקרקע הוא גם ממשיך לישון וצריכים להעיר אותו שוב, וכמו שראינו כאלו מקרים...

אם אדם היה מבין את מה שכתוב בסדר העבודה, הוא לא היה נותן פוגת לעיניו, אלא היה בוכה בדמעות שלישי על מה שהפסדנו. אכן יום הכפורים הוא יום שמחה, אבל אם אדם היה בר דעת ומתבונן איך שהיה נראה יום הכפורים בזמן שהיה בית המקדש עומד על תלו, היה לבו מתמרמר ונשבר בקרבו, כשהוא רואה איך שהיו אז כל כלל ישראל באים לבית המקדש כבר קודם שקרא הגבר, בשתים בלילה, והיתה העזרה מלאה רבבות יהודים שעומדים ומככים עד למוצאי יום הכפורים, כדי לראות את סדר העבודה ולראות איך אותו לישון של זהורית, שהיתה בצבע אדום, נהפך ללבן.

על אדם להמחיש לעצמו איך שעומדים בעזרה רבבות של יהודים וכולם נשואות עיניהם אל אותו לישון של זהורית, בשעה שמוציאים את שעיר המשתלח לעזאזל המדברה.

וכאשר מוציאים את השעיר, כולם בתוך לבם עושים תשובה מעומקא דלבא ומבקשים מהקב"ה, 'רבנו של עולם עזור לנו ותכפר לנו על כל חטאתינו'. וכולם עומדים ומחכים לראות איך נהפך הלשון של זהורית ללבן, עד שרואים כולם: הנה, הלשון של זהורית הלבנה. איזה שמחה וששון, איזה צהלה ואלו ריקודים היו שם בבית המקדש בשעה הזו, כשראו כולם בחוש איך שהקב"ה העביר את אשמותיהם של אותה השנה.

וכך לשון הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"א ה"ב): **שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל, מגמתו ותפקידו של השעיר המשתלח הוא לכפר על כל ישראל, בשונה מהפר של הכהן גדול שבא לכפר רק עבורו ועבור אחיו הכהנים. ולכן כשהכהן הגדול היה מתוודה על השעיר המשתלח לא היה אומר 'חטאתי' אלא היה אומר בלשון 'חטאנו', על כל ישראל כולם. שנאמר והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל. ואומר הרמב"ם, שעיר המשלח מכפר על כל עבירות שבתורה, קלות וחמורות. בין שעבר בודון בין שעבר בשגגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו, הכל מתכפר בשעיר המשתלח. אפילו מה שאדם חטא במזיד ואפילו בעבירות חמורות.**

אך מוסיף הרמב"ם תנאי: **והוא שעשה תשובה. רק אם אדם עשה תשובה השעיר המשתלח מכפר לו על כל חטאיו. אך כאן מוסיף הרמב"ם חידוש: אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. וזה חידוש גדול הפלא ופלא, שגם אם אדם לא עשה תשובה, השעיר המשתלח מכפר לו על כל פנים על הקלות.**

ומה הם הקלות ומה הם החמורות? - החמורות הם אלו שהייבים עליהם מיתת בית דין או כרת. אם אדם התחייב הלילה מיתת בית דין או כרת ולא עשה תשובה, על זה השעיר לא מכפר לו. אבל הקלות, שהם שאר כל המצוות, מצוות לא תעשה ומצוות עשה, השעיר מכפר לאדם גם בלי שעשה תשובה. וזה דבר שצריך להבין, איך יתכן שאדם לא עושה תשובה והשעיר מכפר לו? אך מכל מקום זהו כחו של השעיר המשתלח שהוא קרבן ציבור, לכפר לאדם את חטאיו הקלים גם בלי שעשה תשובה. ואם היה מצרף לשעיר המשתלח גם תשובה, אפילו החמורות שבחמורות, אלו שיש עליהם מיתת בית דין וכריתות, היו מתכפרים לו.

ואנחנו לדאבונו הרב חסרנו והפסדנו את כל אלה. הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו. אך לכל הפחות נשאר לנו סדר העבודה בידינו, ואיך זה שאדם יושב וקורא ורואה שלא מבין כלום, 'אחד למטה ושבע למעלה', מצליף כאן ומצליף שם, והולך לישון?! אדרבה, על האדם לשבת היום, ערב יום הכפורים, וגם מחר בליל יום הכפורים, וללמוד קצת את סדר העבודה ולהבין את מה שכתוב שם.

והלא כבר אמרו 'ונשלמה פרים שפתינו'. בזמן שהיה בית המקדש קיים, והיה אדם חוטא בהרהורי עבירה או בביטול מצות עשה, כגון שביטל תורה או קריאת שמע, היה מביא קרבן עולה ומתכפר לו. עכשיו בזמנינו שלדאבוננו הרב אין לנו את בית המקדש, אם אדם חטא וביטל מצות עשה, מה יעשה? אומר רבינו יונה (שער רביעי), 'יקרא את פרשת העולה אשר בתחילת סדר ויקרא, בפרשת צו יש את סדר הקרבת קרבן העולה, ואם אדם קורא את זה, נחשב לו הדבר כאילו הביא קרבן ומתכפר לו. כי מקרא פרשת הקרבן היא לנו במקום הקרבת הקרבן. וכמו שאמרו רבותינו (מנחות קי). כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה וכל העוסק בפרשת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בפרשת אשם כאילו הקריב אשם. ומי שרוצה, ימצא בסידורו של הגאון יעב"ץ את 'סדר המעמדות', ושם בסדר המעמדות ליום ראשון נמצאים ומסודרים כל הפרשיות של הקרבנות, חטאות ואשמות, וגם נוסח הבקשה שתהיה הקריאה מועילה לנו כמו הקרבן לכפר את חטאתינו.

ומעתה, כאשר ביום הכפורים תקנו לנו את סדר העבודה, על האדם לדעת שאמירת סדר העבודה ביום הכפורים נחשב לנו הדבר כאילו קיימנו את כל העבודה בבית המקדש. וזה מחייב אותנו ללמוד את סדר העבודה ולומר אותה בכוננה.

יום הכפורים אצל הגאון האדר"ת

רבה של ירושלים לפני כשבעים וחמש שנה, היה הגאון האדר"ת זצ"ל. הוא היה גאון גדול וצדיק פלאי פלאות, והניח אחריו כמאה ספרים, שרק חלקם הקטן נדפס ורובם עדיין בכתב יד.

הוא כתב קונטרס קטן שנקרא 'נפש דוד', שהוא כעין יומן שכתב על עצמו, והוא הניח אותו כצוואה לבנים שלו אחריו. הדפיסו את הקונטרס הזה לפני כשנתיים, ומי שמעיין בו רואה פלאות על צדקותו וחסידותו של הגאון האדר"ת.

שם הוא מספר על עצמו איך היה נראה יום הכפורים שלו, ונראה קצת מדבריו, שזה עצמו מוסר השכל בשבילנו: כל הלילה יוים צום הקדוש, יום הכפורים, הייתי בבית הכנסת. לא הלכתי לביתי מהסעודה המפסקת עד אחרי תפילת ערבית של מוצאי יום הכפורים. הוא לא היה חוזר לבית לישון אחרי תפילת ערבית בליל יום הכפורים, אלא נשאר בבית הכנסת. ומה היה עושה שם בזמן הזה? - אחר סיום התפילה של ליל יום הכפורים, אמרתי תהלים עם הציבור ושוב למדתי הלכות עבודת יום הכפורים בספר הרמב"ם, וגם גמרא יומא ורא"ש ופרקי משניות יומא. וישנתי במקומי על הארץ, ועל פי רוב לא ישנתי כי אם שעתים. בכל הלילה לא ישן אלא שעתים, כי היה צריך ללמוד את את כל הסדר הזה שכתב. רמב"ם, רא"ש, ועוד.

ועוד הנהגתי בעצמי מעודי לומר כל תרי"ג מצוות, לכל הדעות ביום הכפורים. הוא היה אומר וחוזר על כל התרי"ג מצוות. מדוע? מה הסיבה? - לשים לב לכל מצוה לפשפש במעשי לשוב מעבירות שבידי וביטול העשין חס ושלום. הייתי לומד את התרי"ג מצוות, אומר האדר"ת, כדי להתבונן ולשים לב על כל מצוה אם אכן קיימתי אותה, ואם אכן קיימתי אותה - איך קיימתי אותה. והתפללתי שתהיה חשובה אמירתי כקיומם בפועל ושאוכה לקיימם במחשבה בדיבור ובמעשה כדת של תורה.

בימי עלומי, כשהייתי צעיר, מספר האדר"ת, הייתי עומד כל היום על רגלי. הוא היה עומד על רגליו מתחילת ליל יום הכפורים ועד למחרתו במוצאי יום הכפורים, וכמו שהיו כאלו שנהגו כן, או בגלל שעלינו להיות דומים ביום זה למלאכי השרת שאין להם ישיבה, או מטעמי סיגוף, כמובא בשלחן ערוך (או"ח סימן תרי"ט ס"ח). אך אחרי שנחלשתי לא עליכם מחמת התלאות דעדי עלי בעוונות ל"ע, אי אפשר לי לעמוד כל היום. האדר"ת סבל כל חייו מיסורים נוראים, הוא היה חולה כל חייו בחלאים שונים ומשונים, וגם שיכל כמה מבניו, ואף על פי כן היה יושב ולומד בשקידה מופלגת, ובכל כמה חודשים היה עושים סיום על הש"ס כולו. אך הצרות האלו החלישו אותו, שלא יכל לעמוד בכל יום הכפורים ברצף.

בסדר העבודה נמוג לבי עוד מימי ילדו. כשהיו מגיעים בתפילה לסדר העבודה, מספר האדר"ת, הלב שלי היה נמס, עוד כשהייתי ילד. לשפוך דמעות כמים מרוב התמרמרות על מה שהפסדנו, וגם בתפילת הנעילה מתחילת אמירת הקדיש ועד סוף התפילה, נשפך לבי כמים בבכי ובהתמרמרות מאד מאד ושבתי בתשובה שלימה כמה פעמים ב"ה.

בשנים האחרונות, בכיתי ביותר בתפילת ערבית של מוצאי יום הכפורים מאד מאד. יש אחד שאצלו בתפילת ערבית של מוצאי יום כיפור יש שמחה וישון, הוא כבר חושב על האוכל והארוחה שיש לו בבית ורוצה ללכת לנוח. אבל הוא מספר שבכה בתפילה הזו 'מאד מאד', ולבי נמס כדונג בווכרי על פרידתי ממקום קדוש ומיום קדוש. הוא בוכה על שנגמר ונסתיים יום הכיפורים, אחרי אשר יום תמים היינו דבוקים בעבודת ה' תכלית כל השנה כולה. יום שלם אדם נמצא עם הקב"ה בבית הכנסת, בתפילה ובעבודה, ועכשיו הוא נפרד ממנו. בתענוג רוחני אין קץ מהתענג על ה', ועתה אני נצרך להפריד שנה תמימה. ואם הוא שנה מעוברת יש עוד חודש אחד, ונצטרך לחכות זמן רב כל כך עד שנוכה שנית לתענוג הנפלא הזה. גם את זה הוסיף האדר"ת בחשבון, שאם היא שנה מעוברת יש לי עוד חודש לחכות... לא אביתי להחיש שובי לביתי. כשהוא היה גומר את תפילת ערבית, הוא לא היה יכול ללכת לבית ולהפריד מיום הכפורים.

זו היתה הבכיה של הגאון האדר"ת במוצאי יום הכפורים, וזו היא הבכיה של אדם גדול, אחד שיודע מבין ותופס מה הוא יום הכפורים.

אצלנו במחילה הענין הזה קצת רפוי, ואנחנו צריכים לחזק אותו. עלינו לשים את לבנו אל זה שהנה אנחנו זוכים שמגיע היום הזה שהוא קץ סליחה וכפרה על כל חטאתינו, ובו אדם נטהר מכל הלכלוכים והטומאות שדבקו בו, 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו'. עלינו לחזק את השמחה בקרבנו על זה, ולא לשבת ביום כיפור ולחכות מתי כבר יצא הצום ונלך לבית, אלא לנצל את היום הזה לתשובה על הפרטים אשר נכשלנו ולא נזהרנו בהם כמו שצריך, שהרי כתב רבינו יונה, שלמרות שבכל השנה כולה יש לאדם מצות עשה לשוב בתשובה על מה שחטא, ביום הכפורים יש מצוה מיוחדת על זה, וזה הזמן היותר מסוגל להשיג סליחה ומחילה, ועלינו להכיר במעלת היום הנשגב הזה.

השמחה בעיניו הגוף ביום הכפורים

ונראה עוד על מעלת יום הכיפורים מדברי רבותינו. הנה בפרשת ויקרא, יש את ענין האשמות, ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו. וכותב רש"י, שכאן מדובר על אחד שעבר על ספק כרת. למשל, אם היו לפניו על השולחן שתי חתיכות, חתיכה אחת של חלב שאסורה באכילה ומי שאוכל חלב מתחייב בכרת, וחתיכה אחת של שומן שמותר באכילה. הוא אכל אחת מהחתיכות האלו אך לא יודע מה מהם אכל, ולכן צריך להביא קרבן אשם. הקרבן הזה נקרא אשם תלוי שמגין עליו מן היסורין עד שיתברר חטאו.

ומביא רש"י את דרשת רבותינו, רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע. הרי לא יודע בבירור שהוא חטא, ויכול להיות שהוא אכל את החתיכה של השומן שמותר לאכול אותה, ולמרות זאת התורה אומרת 'ונשא עונו', יש חטא בזה ולכן הוא צריך להביא קרבן, כמו שאמרנו. דורש רבי יוסי הגלילי, על אחת כמה וכמה שיעניש את מי שידע. כאן אנחנו רואים שאפילו מי שלא ידע יש חטא בידו והוא צריך כפרה על זה, ואחד שידע וחטא, מי יודע מה עונשו.

זה דברי רבי יוסי הגלילי. ורבי יוסי בן חלפתא אומר, אם נפשך לדעת מתן שכרן של צדיקים, אדם שרוצה לראות דוגמה קטנה שמזה יוכל ללמוד ולהקיש איך יהיה שכרן של צדיקים לעתיד לבוא. צא ולמד מאדם הראשון שלא הצטווה אלא על מצוות לא תעשה, הרי אדם הראשון לא קיבל שום ציווי ושום אזהרה מהבורא, אלא אחת. שלא יאכל מעץ הדעת. ועבר עליה - אף על פי שהיתה לו רק מצוה זו, בתוך שעה שעתיים מבריאתו (עיין סנהדרין ל"ח ב') כבר הלך ואכל מעץ הדעת וגירשו אותו מגן עדן. על עבירה אחת של לא תעשה הוא עבר, וראה כמה מיתות נקנסו עליו ועל דורותיו. הרי עד היום גזירה זו של מיתה לא בטלה. וכי איזה מידה טובה מרובה, מידה טובה או מידת פורענות? מתי נותן הקב"ה יותר, כשהוא נותן

שכר או כשנותן עונש? - הווי אומר מידה טובה, מידה טובה גדולה ממידת פורענות פי חמש מאות, ואם מדת פורענות הפעוטה, ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מדה טובה מרובה כגון היושב לו מן הפגולים והנותרות, אדם שלא אוכל דבר איסור, או מתענה ביום הכפורים על אחת כמה וכמה שזוכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.

כאן אנחנו רואים את השכר העצום שיש למי שמתענה ביום הכיפורים, אם אכן בא ליום הכפורים עם ההכנה הראויה, בשמחה וטוב לבב מצד אחד אך עם תשובה וחרטה על מה שעשה, שזוכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.

ונראה מלשונו של בעל היסוד ושורש העבודה בספרו הקדוש³, איך שמזהיר את האדם שיהיה שמח ביום הכיפורים (שער י"א פ"י). להורות את בני ישראל אנשים כערכי העבודה הגדולה והנפלאה ליוצרינו ובוראנו בכונת עיני הצום והתענית ביום הקדוש והנורא הזה. הרי העינוי ביום כיפור הוא מצוות עשה, כמו שכתוב 'היתה זאת לכם לחוקת עולם בחודש השביעי בעשור לחודש תענו את נפשותיכם.. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל הטאתיכם'. ומפורש בפסוק שעיקר כפרת העוונות ביום הזה הוא בשביל העינוי. ואמנם העינוי לבד שאדם מתענה, בלא תשובה וחרטה גמורה והיודי אינו נחשב כלום והרי הוא כטובל

ב. בעל היסוד ושורש העבודה, החסיד רבי אלכסנדר זיסקינד מהורודנא זצ"ל זיע"א, היה דבוק בה' יתברך באופן שאין לתאר, ועל כל צעד ושעל היה מודה לה'. הוא סיפר בעצמו פעם (בצוואתו סימן ל"ג), שפעם אחת נפלו המשקפים שלו על הארץ ולא נשברו, וישב להודות להקב"ה על שהמשקפים שלו נשארו שלימות.

הוא היה מאריך בתפילתו, ולכן כמעט ולא יצא שהספיק לסיים את תפילתו לומר קדושה עם הציבור. ואם היה קורה שיכל להגיד קדושה עם הציבור, היה מודה להקב"ה בשמחה עצומה על ש'ברוך ה' זכיתי היום להגיד קדושה עם הציבור'. וכך על כל תנועה ותנועה היה מודה ומשבח ומהלל את הקב"ה, כפי שרואה כל מי שמעיין בספרו את גודל צדקותו וחסידותו.

כשהגיעה עת פטירתו, השאיר אחריו צוואה מבהילה לחברה קדישא, איך שיתעסקו אתו לאחר פטירתו. הוא מבקש מהם שם שיעשו לו ארבע מיתות בית דין, סקילה שריפה הרג חנק, ועוד פרטים נוראים. ועוד הוא כתב שם בצוואה: גזור אני שלא ידברו עלי שום שבח כלל, רק שבח זה יעידו עלי, אם רוצים כן להגיד עלי משהו, אני מוכן שייגידו רק דבר אחד. מה? - מה שאני מעיד עלי שמיום וארץ ויודע תעלומות יודע ויעיד עלי גם כן, הוא לוקח את הקב"ה בתורת עד ואומר ה' יתברך הוא מעיד שמה שאני אומר הוא אמת גמורה, שהייתי מאמין באמונת אלהותו יתברך שמו ממש כמשה רבינו ע"ה, אך הוא ידע בכירוד כמו שכתוב 'בכל ביתי נאמן הוא', ואני השפל בגודל האמונה ואמיתות ברורה בלי שום פקפוק וספק כלל חלילה בירוד גמור לפי קט שכלי. מי עוד יכול לקחת את הקב"ה לעד שיעיד על גודל האמונה שלו, שהיא כמשה רבינו.

ושרץ בידו, אך על כל פנים, למרות שמוכרחים גם לתשובה ולוידוי, עיקר כפרת עוונותיו של אדם היא בשביל העיניו.

ולכן, אומר יסוד ושורש העבודה, פשוט הוא שאף אם אדם מקבל בלבו ביום זה על עצמו לשוב בתשובה שלימה וקבלה אמיתית שלא ישוב לכסלה לעוונותיו, אבל לא התענה ביום הזה, לא יועיל לו. כל הקבלות שקיבל על עצמו לא שוות מאומה. כי עיקר העיקרים הוא העיניו ביום הזה.

ופשוט ששכר קיום מצות עשה זו של העיניו והתענית ביום הכפורים, שכרה מרובה יותר משאר המצוות. כי לפום צערא אגרא. כשאדם מתענה וגופו בצום, יש לו צער גדול מזה, ולפי גודל הצער כך גודל השכר. יתבונן כל אדם בשכלו שמהראוי וטוב לו לשמוח שמחה עצומה עד מאד בכל רגע ורגע שסובל צער העיניו מאכילה ושתיה על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים בכל רגע שסובל העיניו. ובודאי מי שתקוע בלבו אהבת הבורא חשקו ורצונו שיתארך היום הקדוש הזה כפל כפלים. אחד כזה שמכיר את מעלת היום, היה שמוח שיתארך היום והתענית עוד כמה וכמה שעות, כדי שיקיים בכל רגע ורגע מצות עשה מן התורה של העיניו.

ומוסיף עוד ואומר: זה ברור לכל משכיל שאינו דומה מי שמקיים איזו מצות עשה שעה מועטה למי שמקיים אותה כמה שעות. זה דבר פשוט לנו, שאינו דומה מי שמניח תפילין שעה אחת למי שמניח תפילין כמה שעות, ואינו דומה מי שיושב בסוכה שעה אחת למי שיושב שבעה ימים בסוכה. ולפי זה אדם שהוא ערום באהבת הבורא יתברך ואהבת הבורא תקועה בלבו איך לא ישמח ויגיל בלבו שמחה רבה ועצומה בכל רגע מעיניו הצום והתענית. לכן מעת שאדם נעשה חלש מעיניו הצום יכניס שמחה עצומה בלבו על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים בעיניו הזה, ובכל שעה שמתגדל אצלו העיניו, דהיינו בעת תפילת מנחה ותפילת געילה, תתגדל ותתווסף שמחה עצומה יותר בלבו, כי לפי גודל העיניו כך גודל השכר מבוראנו יתברך שמו.

על האדם לתקוע את הדברים בלבו, להיות שמח בכל רגע ורגע ביום הכיפורים. ויכניס תשוקה עצומה בלבו, הלוואי שיתארך הצום יותר ויותר. אבל יש בני אדם אחרים שהם לא כאלו, אלא סופרים כל היום את הזמן לאחור. עוד שמונה שעות צום, עוד שבע שעות צום, עוד שעתיים צום, עוד שעה אחת צום, אפס.. ורצים לאכול... האיש הזה, אומר יסוד ושורש העבודה, אינו מקבל חלק מאלף אלפי משכר שמקבל האדם המכוון כוונה זו בשמחה עצומה.

ומסיים: ועם כל זה, אף שהיתה כוונת שניהם רחוקה זה מזה בתכלית הריחוק כגובה שמים מעל הארץ, יוכל להיות לעת ערב לעת ערב לאחר התענית אפשר שיזדמן אכילת שניהם ברגע אחד.

שניהם גומרים את הצום באותה שעה. אותו אחד שבמשך כל התענית היה שמח ואמר 'רבונו של עולם, אמת שקשה לי הצום ואני בצער, אך אף על פי כן אני שמח במצוה הזו שאני מקיים את התענית ביום הנפלא והקדוש הזה', ואותו אחד שכל היום חיכה שהצום כבר יגמר ויוכל ללכת לאכול את האבטיח שלו, באותו רגע יושבים שניהם וסועדים את לבם. והנה, זה קיבל שכר עצום ורב והשני לא מקבל אפילו חלק מאלף אלפי אלפים ממנו. ומה בצע שנכספה וגם כלתה נפשו שיומר היום ויגיע הערב ויפטר מעינוי הצום. הלא שניהם התענו את אותה התענית ושניהם צמו את אותם השעות, אך זה כל היום היה שמח וטוב לב על הזכות שלו, ועשה נחת גדולה בשמים, וזה היה שרוי כל היום הצער ותוגה.

זה חלק חשוב בעבודת יום הכיפורים, שלבד מהעינוי והתשובה עלינו גם לשמוח ביום הזה, הן מצד שזה היום המסוגל לכפרת נפשנו ולצחצוח נפשנו ונשמתנו כמו שכתב רבינו יונה, והן מצד שאנו זוכים ביום הזה לקיים מצות עשה בכל רגע ורגע, ולפום צערא אגרא.

זמן המבחן הוא אחרי יום הכפורים

וצריכים לדעת שהמבחן הוא אחרי יום כיפור, כמו שכתב הפלא יועץ (ערך תשובה). ושמעתי מדודי מרן ראש ישיבת פורת יוסף רבינו הגדול רבי יהודה צדקה (שליט"א) זצ"ל, משל למה הדבר דומה, למלך שחיתן את בנו, והזמין את כל אנשי העיר שיבואו לשמוח בחתונה. ומי שהוא עני, יודע שעכשיו שהוא הולך לחתונה אצל המלך הוא לא יכול ללבוש את בגדיו הבלויים, שהרי אין לבוא אל המלך בלבוש שק. לכן כל עני הולך אצל שכינו ומבקש ממנו, אנא תשאיל לי חליפה יפה לערב אחד, ואחרי החתונה אחזיר לך את החליפה.

וכך היה. כל העניים השיגו בגדים יפים שאולים מחבריהם, והתכוננו לחתונה. והנה, בליל החתונה הגיע אחד מעיר אחרת אל העיר הזו, ונכנס גם הוא אל הטרקלין, היכן שערך המלך את הסעודה. והנה להפתעתו, כל האנשים שם לבושים בבגדי הוד והדר, ואין אפילו אחד שנראה עני. התפלא האיש ושאל, אין לכם עניים בעיר הזאת?! איך יתכן שכולם כאן עשירים ולבושים בבגדי תפארת?

אמרו לו, שוטה, אתה נמצא עכשיו בחתונה של המלך, בה כולם מתלבשים יפה. תבוא מחר ואז תראה מי באמת לבוש בבגד מהודר כל השנה, ומי הוא זה שבעצם עני הוא, ורק ליום אחד הוא לקח בהשאלה בגד נאה מחבירו.

כמו כן כאן, אדם שנכנס לבית הכנסת ביום כיפור ורואה את כל הציבור עטופים בלבן ועומדים כמלאכים ומבקשים מהבוקר ועד הערב 'סלנו לנו' ו'מחל לנו', מתפללים חמש תפילות וזועקים עשרים ושש פעם "ג מידות, חושב שכולם פה צדיקים גמורים ואין כאן אחד עבריין. אבל הבחינה היא לא עכשיו, אלא למחרת יום כיפור. אם אחרי יום הכיפורים

אדם לוקח את המחזור ושם בארון, מקפל את הטלית מנשק אותה ואומר לה, להתראות בשנה הבאה... הרי הוא גילה שכל מה שהיה ביום כיפור היה מן השפה ולחוץ, 'יושב בשמים ישחק לו', כלשון הפלא יועץ (ערך תשובה). הקב"ה חוקר כליות ולב, והוא רוצה ומבקש לראות אותך משתנה לטובה גם למשך השנה, שתשאר לבוש בבגדים המהודרים והנקיים מכל חטא ואשם במשך כל השנה הבאה. ולכן צריכים לקבל קבלות ביום הכיפורים, שיועילו להמשך השנה.

ה' יהיה בעזרנו, נכתב ונחתם כולנו בספר החיים והשלום, גמר חתימה טובה, אכ"ר.



חידו"ת לפרשת האזינו

א. בענין פרשת האזינו

דברים (ל"ב א'): "האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי, יערף כמטר חלקי תזל כטל אמרתי וגו'.

אחת המסורות מפי המהר"ל היא לומר כל יום לפני התפילה את שירת "האזינו", שהמהר"ל ראה אותה כסגולה לטהרת המוח והלב. לדעת המהר"ל גם על סוחרים ובעלי מלאכה לומר פרשת האזינו מספר פעמים ביום, משום שהדבר מהווה סגולה להצלחה לפיכך נדרש כל אחד לדעת שירת האזינו בעל פה. כן ראה המהר"ל באמירת פרשת האזינו מספר פעמים ביום, **סגולה לאריכות ימים** כ"כ בספר הזכרונות ח"א (פרק כ"ט), ושם בהוספות (בסוף הספר דף של"ז) מובא כי המגיד ממעזריטש ז"ל הורה ללמוד בעל פה שירת האזינו ע"ש.

ויש להעיר ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תפילה (פ"ז הי"ג): "יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברכין ישתבח, שירת הים, ואחר כך מברכין על שמע, ויש מקומות שקורין **שירת האזינו**, ויש יחידים שקורין **שתי** השירות, הכל לפי המנהג" ודוק. [ועיין במחזור ויטרי (סימן רס"ה), ובסידור רבינו שלמה מגרמייזא (דף ס"ז), ובספר המנהיג (סימן כ"ה דף נ"ד) וש"נ].

ועיין לגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים ח"א (דקצ"ו סע"ב) שכתב: "ונראה שלצורך זה נסדר אחר התפילה הסדר שנקרא **מעמדות**, אלא שלא יכולתי לירד לסוף דעת אותו המסדר שלא ידעתי מנו, חפשתי ופשפשתי פנקסי הספרים ולא מצאתי מי הוא ומה שמו ואכן דברים רבים שהציג אינם מושכלים לענ"ד, כי מה שהעמיד פרשת **האזינו**, הוא כשגגה, כי היא שירת מוספי שבת ואין לה ענין לימות החול, ובאה לו הטעות מלשון הטור וכמו שכתבנו במקומו עיין מור וקציעה". ע"ש.

והנה תחילה וראש תדע דמנהג זה קדמון עד מאד, ואי אפשר להרעיש כנגדו, כי מצאתי בס"ד לרבי אהרן הכהן ז"ל מלוניל בספרו בספר ארחות חיים (בדיני תחינות ומזמורים שאחר י"ח אות ה') שכתב: "יש יחידים אומרים בכל **מעמדות** מבראשית עד ויכולו בכל יום פרשתו כפי יומו, ומפרשת האזינו עך דרך הזי"ו לך בכל יום פרשתו, ואחר כך אומרים השיר שהיו הלויים אומרים, ושלוש פרשיות מאלפא ביתא וכו'" ע"ש.

הרי שכבר חד מרבתינו הראשונים כמלאכים רבי אהרן הכהן ז"ל הזכיר ענין המעמדות עם קריאת פרשת האזינו, והגאון יעב"ץ ז"ל לא זכר לרגע קט לדברים הללו. [ולפי הנראה לא בא לידי הגאון יעב"ץ ז"ל ספר ארחות חיים].

ובאמת אגלה ואומר מי הוא אכן מסדר סדר זה הנקרא "מעמדות", ונאמר שהוא חד מן גאוני קמאי דקמאי, מר ניהו רבה **רבי אליהו הזקן** ז"ל, חתנו של רב שרירא גאון ז"ל וגיסו של רב האי גאון ז"ל, וכמפורש להדיא בספר האשכול (הלכות תפילה סימן ד' דף ז'): "ורבינו אליהו

הזקן תקן סדר לשבעת ימי השבוע שיקרא בכל יום מתורה נביאים וכתובים, וסדר המערכה, הכולל כל עבודות שהיו במקדש ופרשיותיהן, ועיין בהגהות נחל אשכול מה שהביא בזה מכתב יד ע"ש.

ולאור זאת חלילה אי אפשר לומר ש"דברים רבים מדבריו אינם מושכלים", וגדולתו ותהלתו מפורסמת ומי יעיד על השמש בצהרים, ולכן מה שכתב הגאון יעב"ץ ז"ל שטעות בעל מסדר המעמדות באה לו מלשון הטור, לפי האמור במחכת"ה אינו ניתן להאמר, וכפי הנראה הגאון יעב"ץ ז"ל חשב שמסדר המעמדות חכם אחרון הוא, ולפיכך כתב עליו בלשון קשה, אבל לא היא וכנ"ל כא).

ולפי האמור איתנח לן טעמא דרבי אליהו הזקן ז"ל שסידר לומר בכל יום פרשת האזינו דיש לומר שבא לצאת אליבא דכולי עלמא ולפי כל המנהגים וכנזכר בדברי הרמב"ם ז"ל דלעיל, ומה גם שרבו מעלות אמירת פרשת האזינו וכנ"ל.

שוב ראיתי דזה דוחק רב, שעיינתי במעמדות וראיתי שרבינו אליהו הזקן ז"ל סדר לומר כל יום חלק מפרשת האזינו, ולא סידר שיאמרו כל פרשת האזינו, ועיין בהגהות נחל אשכול שם ודוק.

ישם בהגהות נחל אשכול על ספר האשכול (אות ח) השיב בטוב טעם על כל השגות הגאון יעב"ץ ז"ל, ודחה כל טענותיו כנגד מסדר המעמדות עיין בו, ובתוך דבריו כתב: "ומה שחילק רבינו אליהו ז"ל את פרשת האזינו לשבעת ימי השבוע, והלא היא שירת מוסף שבת (וכטענת הגאון יעב"ץ ז"ל), היינו טעמא כיון שרבי אליהו הזקן לא תקן סדר למוסף שבת מטעמא דכתבו התוספות דלאו לכפרה בא, לכן חילק השירה לשבעת ימי השבוע לקיים למען תהיה לכם השירה הזאת לעד בבני ישראל" ודוק.

ויש להוסיף בזה דברים, דעיין לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל (ס"פ האזינו) שכתב: "והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה אבל לא ישבית זכרנו וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו, ואם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחן של מינים. וכן הזכירו בספרי (שם פסקא של"ג): "גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבא, ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא". ולזה רמז משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם, הזכיר כל להגיד שהיא כוללת כל העתידות למו, ואם היא קטנה בדיבור, כי ביאר להם עניני הרבים. ואילו היתה שירה זאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלהים מפני נביאו הנאמן בכל ביתו אשר לא היה לעניו ואחריו כמוהו עליו השלום".

ואיש האלהים רבינו הרמח"ל ז"ל בדעת תבונות (סימן ל"ד דף י"א) כתב: "ופי עליון מעיד בעצמו ומודיע כי כל הנלקט מכל מסיבותיו הגדולות אשר הוא מתהפך בעולמו הוא גילוי יחודו הגמור, כאמרו (פרשת האזינו) ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי, ומקרא זה נאמר אחרי

שכלל כל סיכוב הגלגל שהיה עתיד ומזומן להיות סובב בעולם, שנכלל הכל בדברי שירת האזינו, וכמו שפשטן של כתובים עצמן מוכיח, והנה חותם החזון שלו חתם בלשון זה ראו אתה כי אני אני הוא" ודוק.

ועכשיו מצאתי לרבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה דברים (ל"ב י"ג) שכתב:
 "ושמן מחלמיש צור, סופי תיבות נשר, אם תגביה כנשר (עובדיה א'), **כי כל דבר גילה הקב"ה בפרשת האזינו** קורא הדורות מראש". [נידוע שנשר היה סמל רומי ועיין סנהדרין (י"ב א') זוג בא מרקת ותפסו נשר וכו', ושם בהגהות מהר"צ חיות ז"ל ודוק].

ולפי זה מובן היטב מדוע היה מנהג הקהילות לומר בכל יום שירת האזינו, ומדוע גם מסדר המעמדות קבעו לאמרו בכל יום ודוק.

ועם דברי הרמב"ן ז"ל הללו ביארנו מנהגן של בני ספרד לומר שירת האזינו בתפילת ערבית של תשעה באב, ויש שלא היו אומרים בשחרית **דתשעה באב שירת הים אלא שירת האזינו וכדכתב שארי מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספר בן איש חי שנה א' (פרשת דברים אות כ"ו) ע"ש, דוק והבן.**

שוב מצאתי לאדמו"ר מהרצ"א דינוב ז"ל בעל בני יששכר בספרו אגרא דפרקא (סימן קט"ו) שכתב:
 "נראה לי שללמוד בכל יום **שירת האזינו** הוא סגולה להנצל מאפיקורסות ומדעות כוזבות, ועיין מה שכתבנו בספרינו אגרא דכלה (פרשת וילך). והרב יעב"ץ בסידור שלו תמה על מסדר המעמדות למה סידר פרשת האזינו במעמדות, ועיין בספרינו שם כי הדין עמו, כי הוא סגולה על פי התורה" ע"ש. ועיין בדברינו לעיל בס"ד ודוק.